

Натисніть тут, щоб

КУПИТИ КНИГУ НА САЙТІ

або

замовляйте по телефону:

(0352) 28-74-89, 51-11-41

(067) 350-18-70

(066) 727-17-62

Едіт Несбіт

ФЕНІКС І КИЛИМ

Edith Nesbit
The Phoenix and the Carpet
Originally published: London: T. Fisher Unwin, 1904.

Переклав з англійської А. Саган
Ілюстрації Г.Р. Міллара

Дивовижні пригоди Сіріла, Роберта,
Антеї, Джейн і малюка Базі здійснюються
без перешкод, бо допомагає братам і сестрам
фантастичний жароперий птах Фенікс.
А з'явився він у їхньому домі разом із чарівним
літаючим килимом. Кожна забаганка дітей,
окрім захоплення, бо виконана так легко,
приносить і чимало клопотів...
Як же вони долають перешкоди,
чого вчаться, у чому впевнюються, розкаже вам
ця захоплююча повість.

*Охороняється законом про авторське право.
Жодна частина цього видання не може бути відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу автора чи видавництва.*

Навчальна книга — Богдан, просп. С. Бандери, 34а,
м. Тернопіль, 46002, тел./факс (0352)52-06-07; 52-19-66; 52-05-48
office@bohdan-books.com   www.bohdan-books.com
Збут: (0352) 43-00-46, (067) 3504817
Книга поштою: тел.: (0352) 51-11-41, (067) 3501870,
mail@bohdan-books.com
тел.: (044) 296-89-56; (095) 808-32-79, nk-bogdan@ukr.net

*Моєму дорогому похреснику
Губерту Гріффіту
і його сестричці Маргарет*

Якби з незвіданих країв
Чарівний килим прилетів,
Я попросила б лиш одне:
«Неси до Губерта мене!»
І полетіла би туди,
Де чари клубляться, мов дим,
Взяла б, не гаючи ні миті,
Дари для Губерта, найкращі в світі.

Та не трапляються мені
Ані килими чарівні,
Ані вогнистий Фенікс-птах,
Ні ельф, що ніжитья в пісках.
І все, що можу дати я,
Ця книжечка — твоя, моя,
І ще, повідаю секрет,
Її, сестри твоєї Маргарет!

*Е. Несбіт, Дімчерч
Вересень, 1904*

Зміст

<i>Розділ перший.</i> Яйце	5
<i>Розділ другий.</i> Безверха вежа	36
<i>Розділ третій.</i> Королева-кухарка	67
<i>Розділ четвертий.</i> Два базари	100
<i>Розділ п'ятий.</i> Храм	132
<i>Розділ шостий.</i> Благі справи	163
<i>Розділ сьомий.</i> Перські котиська	190
<i>Розділ восьмий.</i> Коти, корова і грабіжник ...	217
<i>Розділ дев'ятий.</i> Грабіжникова наречена ...	241
<i>Розділ десятий.</i> Дірка в килимі	268
<i>Розділ одинадцятий.</i> Початок кінця	293
<i>Розділ дванадцятий.</i> Кінець кінця	318

Розділ перший

ЯЙЦЕ

Все почалося з того дня, коли от-от мало настати п'яте листопада, і в декого (а це, схоже, був Роберт) виник сумнів у справності феєрверків, припасених до ночі Гая Фокса¹.

— Якись вони підозріло дешеві, — сказав той, хто це був, і по-моєму, це був Роберт, — ану, як не спрацюють у святкову ніч? Нас тоді малі Проссери на сміх підіймуть.

— З тими, що в мене, повний порядок, — запевнила Джейн. — Я знаю точно, бо ще дядько в магазині сказав, що насправді вони коштують натроє більше...

— Не натроє, а втроє, — поправила її Антея. — Натроє більше — так не кажуть.

— Кажуть, не кажуть, — пробурчав невдоволено Сіріл. — Тільки й пильнуєш, щоб повчити когось.

---

¹ Ніч Гая Фокса (також відома як Ніч багать, або Ніч Феєрверків) — традиційне для англійців свято в ніч на 5 листопада на честь провалу Порохової змови, коли група змовників-католиків намагалася підірвати Парламент у Лондоні під час тронної промови протестантського короля Якова I. Гай Фокс — найвідоміший учасник Порохової змови.

Антея саме нипала в закутках свого розуму, аби знайти якусь дошкульну відповідь, коли раптом згадала, який сьогодні мокрий день і що хлопці лишилися без поїздки до Лондона. Мама пообіцяла, що коли вони усі шість днів після повернення зі школи старанно витиратимуть черевики об килимок перед дверима, то дозволить їм їхати туди й назад на верхній площадці трамвая. Та все зіпсувала погода.

І Антея лише відказала:

— Сіріле, я й не збиралася тебе повчати! А з феєрверками все гаразд, і крім того, у тебе залишилось вісім пенсів, які не доведеться витратити на трамвай. На них можна буде чогось купити. Наприклад, першокласне вогняне колесо.

— Між іншим, — холодно промовив Сіріл, — це не твої вісім пенсів...

— Але ж послушайте! — озвався Роберт. — То що там наші феєрверки? Ще бракувало оганьбитися перед сусідськими дітьми. Вони ж думають, що як кожної неділі одягаються в червоний плюш, то їм ніхто не рівня.

— Я б нізащо не вдягнула плюшевий костюм, — з відчутною зневагою промовила Антея. — А якби і вдягнула, то тільки такий, як на королеві Марії Шотландській у день її страти.

Та Роберта нелегко було збити з думки. Така вже була в нього вдача: як вчепиться за щось, то вже не віддереш.

— Я думаю, треба їх перевірити, — сказав він.

— Ти малий і дурний, — кинув Сіріл. — Феєрверки — вони як поштові марки. Їх можна використати тільки раз.

— Якщо ти такий мудрий, то поясни, чому в рекламі пишуть «Перевірене насіння від Картера»?¹

Запала цілковита тиша. Сіріл приклав палець до чола і похитав головою.

— У хлопця явно щось із головою, — промовив він. — Я завжди боявся за нашого бідного Роберта. Усі ці, знаєте, його здібності, його успіхи з алгебри і все таке... Рано чи пізно воно мало датися взнаки.

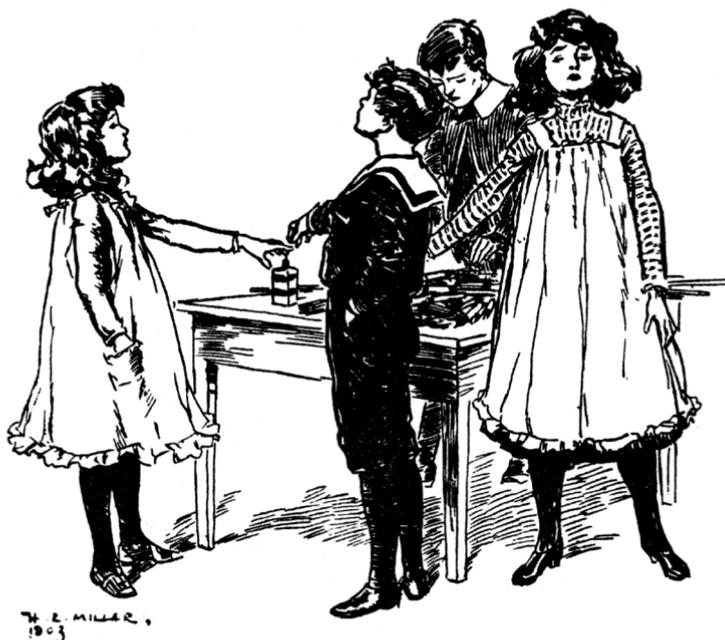
— Годі базікати! — сердито вигукнув Роберт. — Ви що, не розумієте? Не можна перевірити насіння, коли воно береться *все!* Ви просто берете трохи насіння звідси, трохи звідти, і якщо воно сходить, ви можете не сумніватися, що решта насіння зійде. То як ви це назвете? Тато колись це називав — *відповідність зразкам*. То як ви думаєте, варто нам провести вибіркову перевірку? Кожен заплющує очі, витягує собі один феєрверк, і після того ми їх випробуємо.

— Але ж на вулиці періщить, мов із відра, — сказала Джейн.

— Уяви собі, я це помітив! — відрізав Роберт. Настрій у всіх був паршивий. — Щоб випробувати феєрверки, нам не конче йти надвір. Просто відсу-

---

¹ «Перевірене насіння від Картера» (англ. «Carter's tested seeds») — фірма, яка торгувала квітковим насінням, заснована 1804 року.

немо подали стіл і візьмемо старий піднос, що був нам замість саней. Не знаю, як ви, а я думаю, що нам настав час зробити щось по-справжньому корисне. Тому що тоді ми будемо не сподіватися на те, що в Проссерів щелепи з подиву відвиснуть від наших феєрверків, а знатимемо це напевне.

— Так, треба з цим щось робити, — мляво погодився Сіріл.

Сказано — зроблено: стіл був посунутий набік, і в килимі відкрилася страшна діра. На початку свого існування вона була ближче до вікна, та потім килим розвернули, і вона сховалася під стіл. Антея тихенько прокралася на кухню і, дочекавшись, коли кухарка буде чимось зайнята, поцупила

піднос і, принісши його до дитячої, накрила ним злощасну дірку.

Усі феєрверки були викладені на столі. Після того всі четверо міцно-міцно замружили очі, та кожен навпомацки щось собі взяв. Роберту попалася хлопавка, Сіріл з Антеєю — по римській свічці, а пухка ручка Джейн наткнулася на прикрасу всієї колекції феєрверків — Джека з коробочки, який коштував аж два шилінги. І тоді як мінімум один із чотирьох (хто це був, не казатиму, бо потім і так йому було соромно за свої слова) сказав, що Джейн підглядала. Всі були невдоволені її вибором. Річ у тім, що від певного часу всі четверо мали стійку відразу до будь-яких хитрощів і були твердо переконані, що жереб дається людям не для того, щоб вони від нього ухилялися, а для того, щоб вони його виконували, причому наслідки, до яких це може призвести, байдуже, приємні чи не дуже, це вже справа десята.

— Я ненавмисно, — зі сльозами в голосі сказала Джейн. — Нічого, я спробую потягнути ще раз...

— Ти чудово знаєш, що так не можна, — понуро мовив Сіріл. — Це не обговорюється. Правило є правило. Що зроблено, те зроблено, назад дороги немає ані тобі, ані нам. Нехай вже так і буде. У тебе ж будуть власні кишенькові гроші перед п'ятим листопада. Залишмо Джека у коробочці насамкінець, і повеселімося на славу.

Отже, першими були випробувані хлопавка та римські свічки, і вони цілком виправдали витра-

чені на них гроші. Наступним був Джек із коробочки, та як не старались його підпалити, усе було марно. За висловом Сіріла, Джек сидів на підносі та нагло насміхався з них усіх. Чим його вже тільки не підпалювали: і сірниками, і паперовими смужками, і ще раз сірниками, тільки довгими, для сигар, їх знайшли в кишені запасного батькового пальта, яке висіло в передпокої. А потім Антея прокралася до шафи під сходами, де зберігалися м'тли, совки, янтарна смолиста лучина, що пахне сосниною, старі газети і бджолиний віск, скипидар і страшнющого вигляду сухі темні ганчірки, що ними начищали мідь і протирали меблі, та ще парафін для ламп. Назад Антея повернулася з бляшанкою, котра в кращі часи, коли у ній було желе із червоних порічок, коштувала сім з половиною пенсів. Оце желе давно вже з'їли та забули, і Антея наповнила спорожнілу посудину парафіном. Зайшовши в дитячу кімнату, вона плеснула парафіну на піднос, і треба ж так статися, що саме в цю мить Сіріл чиркнув двадцять третім сірником, укотре намагаючись підпалити цей злощасний феєрверк. Джек із коробочки навіть не думав займатися, а от парафін... Наступної миті стовп пекучого полум'я шугонув догори, спаливши Сірілові брови й обдавши жаром обличчя усіх чотирьох до того, як вони відскочили назад. Діти стрибнули, немов чотири велетенських коники, і кожен опинився під стіною. Тимчасом стовп парафінового полум'я стягнув аж до стелі.

— Ну й ну! — вражено промовив Сіріл. — Не чекав я такого від тебе, Антеє.

Полум'я шугало вгору і стелилося під стелею, мов троянда вогню в гостросюжетному романі

Хаггарда про Аллана Квотермейна.¹ Роберт і Сіріл першими збагнули, що потрібно діяти. Хлопці швидко загорнули краї килима, прикинули ними піднос. Вогняний стовп щез у килимових надрах, лишивши після себе таку кіптяву і сморід, ніби в лампі хтось прикрутив гніт.

Тепер уже всі четверо накинулися на стихію, і дуже скоро на місці парафінового полум'я безформною купою лежав потоптаний килим. Раптом під ногами різко луснуло, та так, що мимовільні пожежники налякано здригнулися. Ляснуло вдруге — килим заворушився, наче в ньому був замотаний кіт: Джек у коробочці нарешті зволив загорітися і тепер з відчайдушною люттю намагався вирватися з килима на волю.

Роберт, не бачачи іншого виходу, кинувся до вікна і розчохнув його. Антея пронизливо завищала, Джейн розревілась, а Сіріл перекинув стіл, притиснувши ним зібганий килим.

Та навіть під стільницею злощасний феєрверк горів, стріляв, стрибав, плювався іскрами...

А за мить до кімнати увірвалася мама, яка чула Антеїні крики, і за лічені секунди з феєрверком було покінчено. Запала мертва тиша. Кожен із чотирьох дітей дивився на замурзані фізіономії трьох

---

1 Генрі Райдер Хаггард (1856–1925) — англійський письменник, автор багатьох пригодницьких романів.

Аллан Квотермейн — мисливець і мандрівник, головний персонаж низки пригодницьких романів, написаних Хаггардом.

інших і одночасно, краєчком ока, спостерігав за сполотнілим маминим обличчям.

Ніхто з дітей уже не переймався зіпсованим килимом. І коли їх відіслали спати раніше, аніж зазвичай, вони сприйняли це як належне. Якщо вірити приказці, всі дороги ведуть до Риму. Може, в дорослому житті воно й так, але в дитинстві чимало доріг ведуть до *ліжка* — і не просто ведуть, а ще й приводять туди нас.

Ті феєрверки, які залишилися, були конфісковані. Тато заявив, що просто зараз віднесе їх у сад за будинком і влаштує салют. Коли ж мама хотіла щось заперечити, він резонно сказав:

— Люба моя, ти знаєш інший спосіб спекатися феєрверків?

При цьому він забув, що діти покарані, а дитяча кімната виходить вікнами прямісінько на сад. Тож усі четверо чудово бачили, як тато запускає феєрверки, та були в захваті від легкості, з якою в нього це виходило.

На другий день дітей пробачили, а килим був забутий. Щоправда, дитячу кімнату довелося добре вимити (як при весняному прибиранні) та наново побілити в ній стелю.

Потім мама ненадовго кудись відлучилася, і на завтра, перед самісіньким вечірнім чаєм, прийшов чоловік, несучи на плечі змотаний рулоном килим. Тато розплатився з ним, а мама сказала:

— Ви знаєте, якщо у килимі знайдеться хоч якась вада, вам доведеться його поміняти.

— Мем, — озвався чолов'яга, — тут кожна ниточка на місці. Вам дуже пощастило з цією покупкою, їй-бо пощастило, я вже навіть шкодую, що продав його за такі смішні гроші. Та хіба можна встояти, коли така жінка просить нас щось продати, правда, сер? — з цими словами чолов'яга підморгнув татові та й пішов собі.

А килим був розстелений у дитячій і можете не сумніватися, він був цілий-цілісінький, без найменшої дірочки.

Коли його розкручували, з нього випало і покотилося долівкою щось важкеньке, тверде і округле. Всі діти кинулися, щоб спіймати оте щось, та найспритнішим виявився Сіріл. Підхопивши з долівки незнайомий предмет, він підніс його до газового ріжка, щоб краще роздивитися. Формою предмет скидався на яйце, був напівпрозорий, лискучий і яскраво-жовтий, і світився зсередини дивним сяйвом. Коли його повертали з боку в бік, сяйво у ньому то яскравіло, то, навпаки, тьмянішало. Предмет був схожий на яйце з жовтком із рідкого полум'я, що світиться крізь камінь.

— Мамо, а можна, я залишу його собі? — поцікавився Сіріл.

Мама, звісно, сказала, що ні. Те яйце, пояснила вона, треба віднести назад, отому чоловіку, який приносив килим, адже вони платили йому гроші тільки за килим, а не за кам'яне яйце з палаючим жовтком.

І мама пояснила дітям, що крамничка, де вона купила килим, знаходиться на Кентіш-таун роуд, неподалік від готелю під назвою «Бик і ворота». Крамничка була крихітна й тісна і, прийшовши туди, Сіріл, Антея, Роберт і Джейн одразу зустріли вчорашнього крамаря. Він саме розставляв знадвору старі меблі, розміщуючи їх так, щоб якнайкраще приховати їхні вади. Дітей крамар упізнав одразу і, не даючи їм навіть рота розкрити, закричав:

— Ні-ні-ні, навіть не думайте! Не знаю, що ви там собі намислили, але я не візьму назад ваш килим, і не здумайте скаржитися! Товар назад не повертається і не приймається!

— Та ми й не думаємо вам нічого повертати, — заперечив Сіріл, — просто у вашому килимі децю знайшлося.

— Не знаю, де потрапило у нього ваше *децю*, але точно не в мене, — обурено відрізав крамар. — Тут, коли його у мене купували, у килимі нічого не було. У ньому було порожньо, хоч покотись. І чисто...

— Та ніхто й не каже, що там було брудно, — мовив Сіріл, — просто...

— Ну, а якщо там міль, то просто візьміть бораксу,¹ та й квит! — не вгавав крамар. — Хто їх знає, може, десь одна й затесалася. Кажу ж вам,

---

¹ Боракс (застаріла назва — блідень) — хімічний препарат, натрієва сіль борної кислоти.

килим першокласний, там ніякий комар носа не підточить. Коли я віддавав його вашій мамі, там не було ніякої молі — ні тобі личинок, ні навіть яєць...

— Стривайте-стривайте, — урвала крамаря Джейн. — Саме яйце там і було.

Тут крамар грізно похитнувся в бік дітей і навіть тупнув ногою.

— Йдіть собі, звідки прийшли, чуєте? — крикнув він. — Бо зараз викличу поліцію. Що скажуть покупці, коли побачать, що сюди приходять різний набрид і каже, що у першокласному товарі щось там звідкись узялося? Е-е, йдіть уже звідси, бо так вам вуха понакручую, що мама рідна не впізнає! Агей, констеблю!..

Тож діти кинулися бігти. Вони були певні, що їм не залишалося нічого іншого, крім утікати, і тато був цілком із ними згідний, на відміну від мами.

Коротше кажучи, він дозволив дітям залишити це яйце.

— Коли крамар приніс сюди килим, то нічого не знав про яйце, що лежало у ньому, — сказав він. — Наша мама теж нічого про нього не знала, тож маємо законне право залишити його собі.

Після цього яйце було покладене на камінну полицю, де й лежало, розвеселяючи похмуру атмосферу дитячої кімнати. Вона виглядала похмуро, бо розташована була у цокольному поверсі та виходила на садок з декоративними гірками зі шлаку, які були насипані прямисінько під вікнами. На гір-

ках тих нічого не було, крім ломикаменю¹ та слимаків.

Коли будинок тільки купувався, продавець так описав цю кімнату: «їдальня в цокольному поверсі, де зручно снідати». А от у денний час там було досить темно. По вечорах, коли запалювали газовий ріжок, ота похмурість відступала, зате прокидалися таргани, які мешкали у тарганячих лігвах за приземкуватими шафками, що стояли обабіч каміна. По вечорах їм страшенно кортіло подружитися з дітьми, принаймні, так здавалося мені, хоча самі діти завжди були іншої думки.

П'ятого листопада тато й мама пішли до театру, а діти сиділи вдома, як у воду опущені. Всім чотирьом не давала спокою думка про те, що в Проссерів є повно феєрверків, а в них — цілий пшик.

Їм навіть не дозволили розкласти вогнище в саду. Коли вони просили в тата дозволу, відповідь його була така:

— Дякую, ігри з вогнем закінчилися.

Коли малого Базю поклали спати, сумні діти зібралися у дитячій навколо каміна.

— Нудно, хоч вовком вий, — поскаржився Роберт.

— А поговорімо про Псамміда, — запропонувала Антея, намагаючись, як звичайно, повернути розмову на щось веселіше.

---

¹ Ломикамінь — багаторічна трав'яниста рослина із білими, жовтими або червоними квітками.

— Що користі з тих балачок? — стенов плечима Сіріл. — От якби не теревені правити, а зайнятися ділом... Дурість яка — сидіти цілий вечір, склавши руки, бо, цього тобі, бачте, не можна, того теж... Робиш домашнє завдання — і все, вже й не знаєш, до чого вчепитися.

В цей момент Джейн закінчила робити свої уроки і гучно закрила книжку.

— Ми можемо згадати щось приємне, — повідомила вона. — Ну, хоча би минулі канікули.

Останні канікули й справді були щедрими на спогади. По-перше, діти провели їх у білому будиночку за містом, по-друге, будиночок отой стояв між двома кар'єрами — кам'яним та піщаним, — і по-третє, там було стільки різних пригод! Діти знайшли Псамміда (чи піщаного ельфа), і той виконував практично кожен їхню забаганку, навіть тоді, коли це лиш ускладнювало їм життя. Якщо ви ще не знаєте, про що вони просили Псамміда й до чого це призводило, але вам дуже хочеться про це дізнатися, то прочитайте повість «П'ятеро дітей та ельф» (ельф — це і є отой Псаммід). Якщо ж ви вперше чуєте цю назву, мабуть, мені не зайве буде пояснити, що п'ята дитина — це ще зовсім малий братик Сіріла, Антеї, Роберта і Джейн, і зветь його Базя, бо перше слово, яке він сказав, скидалось на овече бекання: «Бе-е-е!..». Ще мушу сказати вам, що всім чотирьом не були притаманні бозна-яка врода чи проникливий розум, та й із чемністю подеколи було не все гаразд. Хоча загалом це були доволі непогані діти, думаю, чимось подібні до вас.

— Сидіти і мусолити спогади про приємне? Ще чого! — озвався Сіріл. — Я хочу, щоб приємні речі відбувалися.

— Але ж і так нам пощастило більше, ніж іншим, — проказала Джейн. — Як на те, то саме ми знайшли Псамміда, а не інші. Тому гріх нам на щось нарікати.

— А хіба я на щось нарікаю? — обурився Сіріл. — Просто хочу, щоб нам і далі так щастило. От чому це везіння повинно закінчитися?

— Ну, може, щось і станеться, — примирливо озвалася Антея. — Знаєте, мені часом здається, що ми якраз і є такими дітьми, з якими вічно трапляється щось *незвичайне*.

